

Yıldız Teknik Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

Uzaktan Eğitim 7. Hafta Konu Anlatımı

İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ

7. Ders

Jön Türk Hareketinin Gelişimi ve İkinci Meşrutiyet

*Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin iki büyük ismi **Namık Kemal** ve **İbrahim Şinasi***

Tanzimat döneminde Namık Kemal, Ali Suavi, İbrahim Şinasi, Mustafa Fazıl Paşa, Ziya Paşa gibi isimlerin mücadelesiyle temeli atılan Yeni Osmanlılar Cemiyeti Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarmak için kurulmuş bir yurtsever aydınlar hareketiydi.

Avrupa'da Genç Türkler olarak tanımlanıyordu. 19. yüzyılda Avrupa'da genç sözcüğü siyasal literatürde mutlak monarşiye karşı mücadele veren yurtsever, ilerici kesimleri tanımlamak için kullanılıyordu.

İlk Jön Türkler kuşağı gerek ülke içinde çıkardıkları gazete ve benzeri kamuoyu yaratıcı araçlarla fikirlerini yaygınlaştırma yönünde büyük bir çaba gösterdiler.

II. Abdülhamit Döneminde Jön Türk Mücadelesi ve Gelişmeler

1902 yılında Paris'teki Jön Türk kongresine katılanlar

Gizli bir örgüt olan İttihat-ı Osmani Cemiyeti 1889'da Askeri Tıbbiye talebeleri olan İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, İshak Sukûti ve Mehmet Reşit tarafından kuruldu. Daha sonra Paris'te Ahmet Rıza'nın liderliğindeki Jön Türklerle birleşerek İttihat ve Terakki Cemiyeti adını aldılar.

Jön Türk hareketi 20. yüzyılın başında özellikle Makedonya eyaletinde yeniden kıpırdanma emareleri göstermeye başladı.

Nedenler:

- 1-30 yıla yaklaşan II. Abdülhamit'in rejiminde yorgunluk belirtileri göstermesi.
- 2-Makedonya bunalımının derinleşmesi.
- 3-Bu bölgeye sürgünle gönderilenlerin Jön Türkleri daha da güçlendirmesi
- 4-Bölgede Sırp, Rum veya Bulgar çetelerinin artan tedhiş hareketlerine karşı örgütlenme gerekliliği
- 5-Makedonya'nın şehirleşme, eğitim ve dış dünyaya açıklık konusundaki avantajları

II. Abdülhamit Döneminde Jön Türk Mücadelesi ve Gelişmeler

1902 yılında Paris'teki Jön Türk kongresine katılanlar

Hareketin ortak bir programını oluşturmak amacıyla 1902'de 4-9 Şubat tarihleri arasında Paris Kongresi toplandı. Bu toplantı Jön Türk hareketi içerisinde başını Prens Sabahattin'in çektiği liberallerle (Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti) Ahmet Rıza'nın liderliğindeki merkezîyetçiler (İttihat ve Terakki Cemiyeti) arasında bir bölünmeyle sonuçlandı.

Osmanlıcılık ideolojisi, Merkeziyetçilik ve Muhtariyet (özerklik), dış müdahale tartışmaları.

Tarihsel Dinamikler

1905'te Rus Çarlığı halk ayaklanmasına kanlı bir şekilde müdahale etmiş ama meşrutiyeti engelleyememişti. Aynı şekilde 1906'da İran'da, 1908'de Osmanlı İmparatorluğu'nda ve 1911'de Çin'de rejimler değişecekti. Bu devrimler Fransız Devrimi'nin 100 yıllık gecikmeyle gelen artçı sarsıntılarıydı.

1905 Rusya-Japonya Savaşı'nın önemli sonuçları oldu. Rusya bu savaşta ağır bir yenilgi almış ve tarihte ilk defa Avrupalı bir devlet Asyalı bir güç tarafından yenilgiye uğratılmıştı. 1905'te yenilginin de etkisiyle Rusya'da ayaklanma çıkmış ve Çarlık Rusya'sı anayasal monarşi rejimine geçmek zorunda kalmıştı.

Özellikle 1905 yılında Rusya'da yaşanan gelişmeler Jön Türk aydınlarını fazlasıyla etkilemişti. Osmanlı'nın hasmı olan Rusların yenilgisi sevinç yaratırken modernleşme ve reformlarla sanayileşen Japonya örneği Avrupa karşısında sürekli mevzi kaybeden Osmanlı aydınlarına ilham kaynağı olmuştu. Ayrıca Rusya gibi otokratik bir devlette gerçekleşen rejim değişikliği pek çok açıdan benzerliğe sahip olan Osmanlı'da da bunun mümkün olabileceği umudunu yaymıştı Jön Türkler arasında.

Makedonya Bunalımı ve Devrimi Hızlandıran Dış Dinamikler

Berlin Kongresi'nde bazı maddelerle çok sayıda etnik ve dini topluluğun bir arada yaşadığı Makedonya eyaletinde reform yapılması ve Batılı devletlerin de bu reformları denetlemesi şartı getirilmişti.

Makedonya eyaletinde Bulgar, Rum ve Sırp milliyetçileri Makedonya'yı ele geçirerek Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'la iltihak etmeyi amaçlıyorlardı.

İlinden Ayaklanması olarak anılacak bir Bulgar ayaklanması 2 Ağustos 1903 yılında patlak verdi. Ayaklanmanın ardından Avrupalı büyük devletler Berlin Antlaşması çerçevesinde bölgeye müdahale ettiler.

1903 tarihinde Batılı devletlerin baskısı sonucunda Babıali hükümeti Müritzsteg Programını kabul etmek zorunda kalmıştı.

Bu ortamda Jön Türk oluşumları bölge halkı için bir kurtuluş alternatifi haline gelmeye başlamıştı. 1906 yılında Selanik merkezli kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti hızla büyümeye başlayacaktı. Bu örgütlenme Makedonya Eyaleti sahasında görev yapan 3. Ordu içinde kısa zamanda etkinlik kazanacaklardı.

1907'de Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile İttihat ve Terakki Cemiyeti birleşerek etkinliğini daha da artırma yoluna gitmiştir.

1908'de Reval'de İngiltere ve Rusya görüşmesi Makedonya'nın geleceğinden kaygı duyan Jön Türkleri harekete geçirdi.

1908 Devrimi Gerçekleşiyor

1908 Devrimi bugünkü Kosova'nın Firzovik şehrindeki protestolara başladı. Kolağası Resneli Ahmet Niyazi Bey'in 200 kişilik bir kuvvetle dağa çıkarak, isyan bayrağını yükseltti. Rumeli'nin her yanında anayasanın tekrar yürürlüğe konulmasını talep eden telgraflar başkent İstanbul'a yağmaya başlamıştı.

Sultan II. Abdülhamit isyanı bastırmak için aldığı bütün tedbir ve girişimler başarıya ulaşamadı. Sultan II. Abdülhamit gelişen olayların önünü alamayacağını anlayınca 23 Temmuz 1908'de rafa kaldırdığı Kanun-i Esasî'yi ve meclisi yeniden ilan etmek durumunda kaldı.

İttihat Terakki Cemiyeti Meşrutiyeti ilan ettirmiş ama iktidarı tam olarak ele alamamıştı. Bunun en önemli nedeni o günün şartlarında genç isimlerin ülkeyi yönetmesinin halk nezdinde kabul görmemesiydi.

Osmanlı vatanseverliği kavramı kısa bir süreliğine yeniden canlandı. Yaklaşık 30 yıldır mutlakiyetçi bir baskıyla engellenmiş matbu hayatta müthiş bir canlanma gözlemleniyordu. Yeni birçok dergi, broşür ve gazete çıkmaya başlamıştı. Kadın haklarını savunan derneklerden, siyasi partilere kadar birçok yeni örgütlenme kuruluyordu. İkinci Meşrutiyet Türk siyasal yaşamında göz ardı edilemeyecek bir siyasal ve demokratik birikim sağlayacaktı.

İkinci Meşrutiyet'e Karşı Dışarıdaki Tutum

Osmanlı'nın yalnızlığına son vermek ve Batılı devletlerin desteğinin alınmasına yönelik iyimser beklentiler Meşrutiyetin ilanından kısa süre sonra boşa çıkacaktı. Meşrutiyete karşı sanıldığığın tersine büyük Avrupalı güçler son derece olumsuz bir tavır takınmışlardı.

Berlin Antlaşmasında Bulgaristan özerk devlet statüsündeydi. Meşrutiyetin ilanının hemen ardından 5 Ekim 1908'de Bulgaristan bağımsızlığını ilan ederek bir oldubitti durumu yarattı.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu 6 Ekim 1908'de Bosna-Hersek eyaletini ilhak ettiğini duyurdu.

İtalya Trablusgarp'ı yani Afrika'da kalan son Osmanlı toprağını işgal ederek Meşrutiyet idaresine en büyük darbeyi vuracaktı.

İkinci Meşrutiyet'e Karşı Dışarıdaki Tutum

Jön Türklerin başlattığı reformların başarılı olması durumunda Osmanlı Rumeli'yi elde tutacak ve dolayısıyla Rusya'nın Boğazlar üzerindeki beklentilerinin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktı. Osmanlı'yı Rumeli topraklarından atmak ve bu toprakları kendi aralarında paylaşmak için kurulan Balkan Atlantı'nın arkasında Çarlık Rusya'sının yoğun bir diplomasi mesaisi bulunuyordu.

Meşrutiyet Devrimi'ne karşı olumsuz bir tutum takınmıştı çünkü İngiltere buradaki devrimin Müslüman nüfusun yoğun olduğu Hindistan ve Mısır gibi sömürgelere "kötü örnek" olacağı kaygısını taşıyordu. İngiltere parlamenter ve anayasal bir sistemin elindeki sömürge topluluklarının siyasi uyanışını tetiklemesinden ürktü. Üstelik bu kaygı sadece İngiltere'de değil aynı zamanda Tunus ve Cezayir'i elinde tutan Fransa'ya da bulaşmıştı. İngiltere Dışişleri Bakanı Grey İttihat ve Terakki Cemiyeti aleyhine yoğun bir propaganda kampanyası başlatmakta gecikmedi. 31 Mart Olayı'nın arkasında bizzat İngiltere bulunuyordu

Ülkelerini modernleştirmek, toplumlarının makûs kaderlerini yenmek isteyen Avrupa dışı reformcular, ilham kaynaklarını Avrupa'nın merkezlerinden alıyorlar; ama aynı zamanda bu idealleri geliştirebilmek için Avrupa'nın bir diğer gerçeği emperyalizmle mücadele etmek zorunda kalıyorlardı. Yıllar sonra İkinci Meşrutiyet'in mirasçısı Atatürk bunu Batı'ya rağmen Batıcılık olarak formüle edecekti.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Önündeki İç Sorunlar

II. Abdülhamit döneminde Babıali'nin etkisi zayıflatılmıştı. Devlet kurumları etkin ve sorun çözücü olmaktan büyük ölçüde uzaklaşmıştı. Liyakatten çok sadakat ölçüsünün esas alınması bürokrasinin etkisizleşmesinin başlıca nedenlerinden biriydi. Orduda alaylı yani çoğunlukla okuma yazması bile olmayan subayların yolu açılmış ama bu tercih orduyu ciddi anlamda hantallaştırmıştı. Bu nedenle İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidara geldikten sonra başta ordu olmak üzere devlet kurumlarında ciddi bir reform yapma zorunluluğuyla karşı karşıyaydı.

Ülkede idari açıdan da ciddi sorunlar devralınmıştı. Başta Yemen olmak üzere Lübnan, Arnavutluk, Libya gibi birçok yerde devlet gerçek anlamda bu topraklara egemen değildi. Jön Türk devrimini yapanlar ise ülkede merkezi bir idare kurmak istiyorlar, başına buyruk hareketleri, kanunsuzlukları engellemek ve vergi toplamayı düzene koymak istiyorlardı. Ancak bu yolda atılan adımlar ciddi bir direnişle karşılaşılıyordu.

Hükümet ve meclis içerisindeki kaos, çeşitli klikler arası rekabetle birleşince zaten dışarıdan desteklenen zayıf konumundaki hükümetler etkili olamıyordu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hukuk ve eğitim sisteminde laikleşme yönünde atmış olduğu adımlar, basın hayatındaki canlanma, kadın haklarını savunan dergi ve derneklerin kurulması, gayrimüslimlerin askere alınması, tiyatroların açılması, gayrimüslimlerin milletvekili olabilmesi ve Türk kadınlarının tiyatrolarda rol almaya başlaması gibi o günün koşullarında alışılmadık olan kimi gelişmeler ülke içinde gelenekçi kesimleri rahatsız eden uygulamalardan birkaçıydı. 31 Mart büyük ölçüde bu tepkiler üzerinden yükseliyordu.